

کارگاه بین‌المللی نجات‌بخشی میراث فرهنگی بم

بیانیه‌ها و توصیه‌های نهایی

سراغاز

زمین‌لرزه ویرانگر ۲۶ دسامبر ۲۰۰۳، در شهر تاریخی و کویری بم (جمهوری اسلامی ایران)، موجب تلفات انسانی، ویرانی و خسارات عظیم به میراث فرهنگی گردید. این سانحه طبیعی حس همدردی جهانیان با مردم بم و ایران را برانگیخت. این همدردی به ویژه از سوی مؤسسات و اشخاص متخصص حفاظت، مرمت و نگهداری میراث فرهنگی آشکارا اعلام گردید.

به مناسبت روز جهانی بناها و محوطه‌های تاریخی (۱۸ آوریل)، سازمان میراث فرهنگی ایران (ICHO)، سازمان آموزشی، علمی، فرهنگی ملل متحد (UNESCO) و شورای جهانی بناها و محوطه‌های تاریخی (ICOMOS)، کارگاهی بین‌المللی را برای نجات میراث فرهنگی بم از ۱۷ تا ۲۰ آوریل ۲۰۰۴ (۲۹ فروردین تا ۱ اردیبهشت ۱۳۸۳) در شهر بم برگزار نمودند. جمعی شامل ۲۸ کارشناس بین‌المللی و ۲۳ کارشناس ایرانی و ۲۱ نفر از اعضای سازمان میراث فرهنگی ایران و نمایندگان سازمان‌های ملی و بین‌المللی، از کشورهای کانادا، فرانسه، آلمان، ایران، ایتالیا، ژاپن، پرو، اسپانیا، بریتانیا و ایالات متحده آمریکا و نیز نمایندگان دولت‌های فرانسه و ایتالیا، مرکز بین‌المللی سازه‌های خشتی و گلین، دانشگاه معماری گرنوبل (CRATerre-EAG)، مؤسسه حفاظت و مرمت گتی، صندوق جهانی یادمان‌های تاریخی، مرکز بین‌المللی مطالعه حفاظت و مرمت گنجینه‌های فرهنگی (ICCROM)، ایکوموس، بانک جهانی و یونسکو، در این کارگاه گرد هم آمدند.

در طی برگزاری کارگاه شرکت‌کنندگان اثرات زلزله بر میراث فرهنگی بم، به ویژه ارگ بم و آثار فرهنگی مربوط به آن، میراث معماری بم و به طور کلی موارث فرهنگی که مشخصه این شهر منحصر به فرد که در نقطه‌ای بسیار حساس در حاشیه کویر واقع شده است را مورد بحث، بررسی و تبادل نظر قرار دادند.

یادمان مشترک، مسئولیت همگانی

کارگاه بین‌المللی نجات‌بخشی میراث فرهنگی بم

شهرستان بم، استان کرمان، جمهوری اسلامی ایران

۱۷-۲۰ آوریل ۲۰۰۴

(مطابق با ۲۹ فروردین-۱ اردیبهشت ۱۳۸۳)

بیانیه و توصیه‌های نهایی

کارگاه بین‌المللی

برگزار شده توسط سازمان میراث فرهنگی ایران

مرکز میراث جهانی یونسکو

شورای بین‌المللی بناها و محوطه‌های تاریخی

(ایکوموس)

دفتر منطقه‌ای یونسکو در تهران

به میزبانی استان کرمان و شهر بم

با حمایت دولت ژاپن، بانک جهانی و

صندوق میراث جهانی یونسکو

کارگاه بین‌المللی نجات‌بخشی میراث فرهنگی بم

(۲۹ فروردین تا ۱ اردیبهشت ماه ۱۳۸۳، بم، جمهوری

اسلامی ایران)

**Shared Legacy, Common
Responsibility**

**INTERNATIONAL WORKSHOP
FOR THE
RECOVERY OF BAM'S
CULTURAL HERITAGE**

**BAM CITY, KERMAN PROVINCE,
ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN
17-20 APRIL 2004**

**DECLARATION AND
CONCLUDING
RECOMMENDATIONS
OF THE INTERNATIONAL
WORKSHOP**

*Organized by the Iranian
Cultural Heritage
Organization
UNESCO World Heritage
Centre
International Council on
Monuments and Sites
(ICOMOS)
UNESCO Tehran Cluster
Office,
Hosted by the Province of
Kerman and City of Bam
With the support of the
Government of Japan, the
World Bank, and
UNESCO World Heritage
Fund*

International Workshop on the Recovery of Bam's Cultural Heritage

(17-20 April 2004, Bam, I.R. of Iran)

The BAM Declaration and Recommendations

Preamble

The devastating earthquake of 26 December 2003 in the historic desert city of Bam, Islamic Republic of Iran, caused the tragic loss of many lives and the destruction of an overwhelming part of its cultural heritage. This natural disaster stirred a strong sense of solidarity in the international community for the people of Bam. This wish to aid was also particularly strong amongst institutions and professionals in the conservation of cultural heritage.

On the occasion of the International Day of Monuments and Sites (18 April), the Iranian Cultural Heritage Organization (ICHO), the United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO), and International Council of Monuments and Sites (ICOMOS) organized an International Workshop for the Recovery of Bam's Cultural Heritage between 17-20 April 2004 in Bam. 38 international and 23 Iranian expert participants and representatives of local and national authorities, and 31 ICHO members, gathered from Canada, France, Germany, Iran, Italy, Japan, Peru, Spain, the United Kingdom and the United States of America, as well as representatives the Governments of France and Italy, International Centre for Earth Construction - Ecole d'Architecture de Grenoble - (CRATerre-EAG, France), the Getty Conservation Institute, World Monuments Fund, the International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property (ICCROM), ICOMOS, the World Bank, and UNESCO.

The workshop participants examined and reflected on the impact of the earthquake on Bam's heritage, notably Arg-e Bam and its related properties, the architecture and heritage assets which characterize this unique city, strategically located on the fringe of the desert;

با بهره‌گیری از درس‌های حاصل از زمین‌لرزه‌های پیشین که به میراث فرهنگی در محیط‌های شهری خسارت زده‌اند، همچون زمین‌لرزه سال ۱۹۹۵ کوبه در ژاپن، ایتالیا، مراکش، ترکیه و سایر کشورهای جهان،

با پذیرش ماهیت عام معماری کهن و همچنان در حال استفاده خشتی و گلین که سنتی زنده و منطبق با اقلیم‌های کویری است و نمونه آن در بم ملاحظه می‌شود،

با توجه و حساسیت به این‌که تهدیدهای انسانی و طبیعی که همچنان میراث فرهنگی بم را در معرض خطر قرار می‌دهد، نیازمند توجه فوری و درازمدت فنی و همچنین هماهنگی تام بین تمامی بهره‌وران و دست‌اندرکاران است،

با تاکید بر ضرورت ترویج استفاده از خشت و گل در قالب مصالح ساختمانی سنتی برای ساخت و ساز جدید، و از این رهگذر حفظ و بسط مهارت‌های تخصصی و فراهم شدن فرصت‌های شغلی،

با پافشاری بر این نکته که خرد، دانش و رعایت اصول صحیح مهندسی توامان برای ایجاد شرایط لازم جهت ساخت بناهای ایمن لازم‌اند و الزاماً نوع مصالح همچون خشت، عامل فروپاشی سازه‌ها نیست،

با درک تلاش‌های موفق و قهرمانانه کارشناسان و مسئولین ایرانی و به‌ویژه سازمان میراث فرهنگی ایران برای تلاش‌های ایثارگرانه و موفقی که در پاسخ به نیازهای اضطراری میراث فرهنگی بم پس از زمین‌لرزه به عمل آورده‌اند،

با توجه به این‌که تجربه واکنش به بحران در میراث فرهنگی بم می‌تواند همچون نمونه‌ای مفید و ارزشمند در سطح بین‌المللی و در پی بلایای طبیعی بعدی مطرح شود،

با درخواست از تمامی همکاران و بهره‌وران ملی و بین‌المللی برای مشارکت فعال در روند نجات‌بخشی بم،

با یادآوری کنوانسیون‌ها، توصیه‌ها، منشورها و بیانیه‌های بین‌المللی موجود درخصوص پیوند حفظ و احیاء میراث فرهنگی در چارچوب کلی روند توسعه، بیانیه و توصیه‌های زیر را برای بهبود امر برنامه‌ریزی و اجرای حفاظت و مرمت میراث بم، به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر در روند نجات‌بخشی و توسعه پایدار بم، پس از رویداد ویرانگر زمین‌لرزه اخیر، مورد تصویب قرار داده و از

Drawing from lessons learnt from previous natural disasters which affected built heritage in urban settings, such as the 1995 Kobe earthquake in Japan, and various earthquakes in India, Morocco, Turkey, and countries in North and South America,

Recognizing the universal nature of the ancient but still used earthen architecture as a living tradition adapted to desert environments, such as in Bam,

Noting with concern that human and natural threats continue to endanger Bam's heritage and realising the need for both urgent and long-term preventive considerations, which demand full co-ordination between all stakeholders,

Stressing the need to promote continued utilization of earth as a traditional building material for new constructions, thereby retaining and expanding the specialist skills and employment opportunities,

Emphasising the fact that wisdom, knowledge and correct engineering principles must combine to create the required conditions for safe building, and it is not necessarily the implementation of material such as adobe which contributes to the failure of structures,

Recognizing the heroic and successful efforts by the authorities and professionals of Iran, in particular, the Iranian Cultural Heritage Organization, to effectively respond to the post-earthquake emergency needs of Bam's cultural heritage,

Noting that the crisis-response experience for Bam's cultural heritage could serve as a valuable and useful model at an international level after future disasters,

Calling upon all national and international partners and stakeholders to actively participate in the recovery process of Bam,

Recalling existing international conventions, recommendations, charters, and declarations favouring the integration of heritage conservation within the overall development process,

Adopted the following Declaration and Recommendations, for improved planning and conservation of Bam's heritage as an integral part of the recovery process and sustainable development process after the cataclysm, and called upon the Iranian authorities, ICOMOS and UNESCO to mobilize further co-operation at both national and international level to ensure that adequate steps are taken in the short, mid and long term, to provide further guidelines for preventive measures applicable to

مسئولین ایرانی، ایکوموس و یونسکو درخواست کردند تا همکاری بیشتری در سطح ملی و بین‌المللی به عمل آورند تا گام‌های سازنده برای اقدامات کافی در کوتاه‌مدت، میان‌مدت و درازمدت، جهت فراهم نمودن دستورالعمل‌های بیشتر برای بکارگیری شیوه‌های بازدارنده‌ای که قابل اجرا در مورد بناها، زیستگاه‌ها، محوطه‌های باستان‌شناختی معماری خشتی و گلین و مناظر فرهنگی در ایران و جهان گردیده و همکاری در عرصه‌های پژوهش، آموزش فنی و حرفه‌ای در رشته‌های مختلف مربوطه را ترویج نماید، برداشته شود.

۱- حفاظت از اهمیت تام ارگ بم و محیط اطراف آن

۱-۱ ارگ بم، که موقعیت حساس آن به دلایل کشاورزی، اقتصادی و دفاعی انتخاب شده است، شاخصه فرهنگی و معنوی بم و نشانه غالب منظر این شهر است. ارگ همچنین دارای پیشینه‌ای استثنائی و چشمگیر از لایه‌های متعدد باستان‌شناختی و دوره‌های تاریخی است که گویای تمدن کهن و غنی این شهر بوده و سهم آن را در تکامل معماری خشتی و گلین و توسعه فرهنگی نشان می‌دهد.

۱-۲ زمین‌لرزه آسیب جدی به کالبد ارگ بم وارد نمود، بر ماهیت کارکردی و بصری ارتباط آن با شهر و سنت‌های آن تاثیر گذاشت و در عین حال برخی از ویژگی‌های باستان‌شناختی را نیز آشکار کرد. برای فراهم نمودن شالوده‌ای جامع جهت اجرای دخالت‌های خاص، چه در جهت حفاظت از محوطه تاریخی و چه برای بازگرداندن بخشی از وضعیت پیش از زمین‌لرزه آن در چارچوب کنوانسیون‌ها و منشورهای جهانی، درک کاملی از تاثیر زمین‌لرزه از دیدگاه‌های حفاظت و باستان‌شناختی ضروری است.

۱-۳ اقدامات استثنائی که از نخستین روز پس از زمین‌لرزه توسط سازمان میراث فرهنگی ایران به عمل آمده، با توجه به ماهیت پیچیده میراث شهر بم و منجمله به نقش معنوی ارگ و بناهای اطراف آن در زندگی شهروندان این شهر صورت گرفته است. مخصوصاً برپایی فوری مسیرهای رفت و آمد در داخل ارگ که با حساسیت و سنجیدگی انجام شده، به علاوه دیگر تسهیلات مربوط و ملاحظات ایمنی مورد ستایش شرکت‌کنندگان در کارگاه قرار گرفت.

۱-۴ حفاظت و مراقبت از ارگ بم نیازمند نگرشی متوازن در زمینه‌های علمی

buildings, living settlements, archaeological sites of earthen architecture and cultural landscapes in Iran and around the world, and to encourage co-operation in the fields of research, education and training in relevant disciplines.

1. Conserving the full significance of Arg-e Bam and its setting

- 1.1 Arg-e Bam, whose strategic location was chosen for agricultural, economic and defensive reasons, is the cultural and spiritual landmark of the city of Bam and a dominant feature of its landscape. It is also a highly significant and exceptional record of many archaeological layers and historical periods, representing the long and rich civilization of this city, contributed to the evolution of earthen architecture and cultural development.
- 1.2 The earthquake caused major structural damage to Arg-e Bam and affected the visual and functional nature of its relation to the city and its traditions. It also exposed some of the archaeological features. A full understanding of the impact of the earthquake from a conservation and archaeological point of view is necessary to provide a comprehensive basis for specific interventions either to conserve the site, or to re-establish some of its pre-earthquake condition in concurrence with international conventions and charters.
- 1.3 The exceptional work achieved since the day of the earthquake by ICHO has taken into account the complex character of Bam's heritage, including the spiritual role of Arg-e Bam and its related properties in the life of the citizens of Bam. In particular, the Workshop participants took note of the rapid establishment of the access path within Arg-e Bam, which was planned with care and sensitivity, and of the other related facilities and safety measures.
- 1.4 The conservation and protection of Arg-e Bam requires a balanced approach with reference to scientific and cultural data to understand its place in the living culture and its contribution to the specific identity of Bam and the nature of its archaeological site. In this sense, archaeological research work and conservation should be considered as concurrent and complementary activities to be carried out on the property.

و فرهنگی است تا به درک جایگاه آن در فرهنگ زنده و سهمی که در هویت ویژه بم و ماهیت باستان‌شناختی آن داشته است، بیانجامد. در این صورت، پژوهش‌های باستان‌شناختی و عملیات حفاظتی را باید فعالیت‌های سگمل و همسو دانست که در این محوطه تاریخی انجام می‌شوند.

۱-۵ اهمیت ارگ بم و بناهای مرتبط با آن و نتایج حاصل از وقوع زمین‌لرزه، هر دو نیازمند استقرار مرکزی دائمی، مختص به پژوهش و حفاظت است. تعریف راهبردهای حفاظت و مرمت در درازمدت و برنامه‌های مدیریت جامع و زمانبندی شده به نگهداری ارگ بم، که دولت ایران در حال حاضر پیشنهاد ثبت آن را به عنوان میراث جهانی داده است، کمک شایانی خواهد نمود.

۲- حفاظت شخصیت و میراث شهر و منظر آن

۲-۱ تنوع میراث ملموس و غیرملموس بم گویای ارزش‌هایی است که به تاریخ طولانی و پیچیده این شهر تعلق دارند. میراث بم منظری فرهنگی است شامل بر محیط بیابانی، استفاده هوشمندانه از آب و نظام‌های مدیریت و توزیع آن (نظیر قنات)، کاربری اراضی، باغات و محیط مصنوع و شهری.

۲-۲ در روند نجات‌بخشی اضطراری شهر بم، جنبه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی آن باید توأم با حفاظت از ارگ لحاظ شود. فقدان مطالعات عمیق و تفصیلی درباره جنبه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی و کالبدی این شهر نباید مانع از انجام اقدامات نجات‌بخشی شود.

اما این اقدامات باید به نحوی سنجیده و در مشورت کامل با مدیران میراث فرهنگی طرح شوند. در عین حال ضروری است برنامه‌ریزی‌های میان‌مدت و بلندمدت و همچنین اجرای آنها برای حفاظت از میراث بم، شخصیت و منظر فرهنگی آن انجام شود. بخشی از این تلاش شامل تهیه فهرست کاملی از ابنیه، اجزای ابنیه و ویژگی‌های منظری آنهاست. حاصل تمامی این تلاش‌ها فراهم شدن اطلاعات لازم برای آگاهی‌رسانی و اجرای برنامه‌های اجتماعی برای مردم بم و ارتقاء درک و ارج نهادن آنها به میراث خشتی و گلین خود خواهد بود.

- 1.5 The significance of Arg-e Bam and its related properties, and the consequences of the earthquake both call for the establishment of a permanent centre dedicated to research and conservation. The elaboration of long term conservation strategies and time-restricted comprehensive management plans will contribute to the protection of Arg-e Bam, which the Government of Iran is presently proposing to be recognized as World Heritage property.

2. Conserving the character and the heritage of the city and landscape

- 2.1. The diverse tangible and intangible heritage resources of Bam express values associated with the long and complex history of the city. The heritage of Bam and its surrounding area are a cultural landscape composed of the desert environment, ingenious water use, management and distribution systems, (e.g. Qanats), agricultural land use, gardens, and built environment.
- 2.2. In the urgent recovery process of Bam city, the cultural, social, economic, and physical aspects must be addressed simultaneously with the conservation of Arg-e Bam. The absence of detailed and in-depth studies of the various cultural, social-economic and physical aspects of the city should not prevent recovery actions from taking place. Nevertheless they should be planned and implemented in a sensitive manner, in constant consultation with the heritage managers. Meanwhile, mid to long term planning and implementation to conserve the heritage of Bam, its character and cultural landscape should be undertaken. As part of this effort, an inventory of buildings, building elements and landscape features, should be prepared. All these efforts will provide information to implement awareness and social programmes for the people of Bam, and develop their understanding and appreciation of their earthen heritage.
- 2.3. Recovery planning and implementation should both refer to and be the subject to an integrated documentation programme. Considering the diversity of Bam's heritage and the challenges to the revitalization of Bam's cultural landscape, the techniques and media used for documentation should be appropriate to the objectives of the specified tasks at hand. All information should be

۲-۲ برنامه‌ریزی و اجرای نجات‌بخشی باید هم در ارتباط و هم تابع برنامه یکپارچه مستندسازی باشد. با توجه به تنوع میراث بوم و چالش‌های موجود برای باززنده‌سازی منظر فرهنگی بوم، شیوه‌ها و ابزار مورد استفاده در مستندسازی باید متناسب با اهداف کارهای موجود باشد. کلیه اطلاعات حاصل می‌باید در نظام اطلاعاتی برنامه مدیریت جامع‌تری لحاظ شود.

۲-۴ شالوده هویت نیرومند بوم، باغ‌ها و مزارع، بناهای مذهبی و شهری، خانه‌های سنتی، دیگر ساختمان‌ها و نظام‌های آبیاری و ویژگی‌هایی همچون دیوارهای برپا شده از گونه‌های مختلف ساختارهای خشتی و گلین، نظیر "چینه" و تمامی آنچه میراث غیر ملموس در آن تجلی نموده است، می‌باشد. لذا حتی‌الامکان حفاظت و نگهداری از این آثار و شواهد، می‌باید در اولویت قرار گرفته و احیاء و بازسازی آنها به فرصتی برای استمرار هویت زنده بوم، تبدیل شود. به این ترتیب فرصتی برای بهبود جدی فناوری‌های ساخت و ساز و کاهش آسیب‌پذیری آنها در برابر نیروهای طبیعی همچون زمین‌لرزه‌های آتی، از طریق منظر شهری بوم، فراهم خواهد شد.

۳- نجات‌بخشی و توسعه آتی شهر بوم در پیوند با میراث آن

۳-۱ حفاظت و باززنده‌سازی میراث فرهنگی ملموس و غیر ملموس شهر بوم باید در طرح جامع کلی بوم، که در دست بررسی، لحاظ شود. به علاوه این طرح‌های حفاظتی همچون برنامه‌های حمایتی تکمیلی و پروژه‌های ویژه‌ای خواهند بود که به روند نجات‌بخشی بوم پس از زمین‌لرزه کمک

می‌نمایند تا هویت منحصر به فرد و شخصیت فرهنگی شهر بوم حفظ و کاملاً در خدمت احیای زندگی شهروندان این شهر قرار گیرد.

۳-۲ میراث فرهنگی بوم، به‌ویژه محوطه تاریخی ارگ بوم و شخصیت کلی شهر منبع اصلی اما تجدید ناپذیری برای توسعه اجتماعی و اقتصادی آتی شهر از طریق گسترش گردشگری و دیگر فعالیت‌های مرتبط با آن می‌باشد. به این ترتیب، حفاظت و نگهداری و مدیریت کارآمد از این منابع فرهنگی، شامل حفظ مهارت‌ها و دانش‌های سنتی را می‌توان منابع توسعه آتی شهر دانست.

- 2.4. incorporated into the information system of the larger management plan.
- 2.5. The foundation of Bam's strong identity is composed of gardens and plantations, monuments of religious and civil uses, traditional houses, public facilities and water systems, and such features as the walls of different types of earth constructions, for example "*chiné*", and all the manifestations of intangible heritage. The conservation, wherever possible, should be preferred and their reconstruction should be seen as a chance to perpetuate the living identity of Bam. Thus, through its urban landscape, there is an opportunity for real improvement in building technologies, and a reduction in vulnerability to natural forces, such as future earthquakes.

3. Integrating heritage in the recovery process and the future development of Bam

- 3.1. The conservation and revitalization of intangible and tangible heritage of Bam must be integrated within the General Master Plan which should be revised, as well as complementary support programmes and special projects contributing to the recovery process of post-earthquake Bam, in order to ensure that the unique identity and cultural character of Bam are retained and fully contribute to the restoration of the life of its citizens.
- 3.2. The cultural heritage, in particular the site of Arg-e Bam and the overall character of the city also constitute primary but non-renewable resources for the future social and economic development of the city, through tourism and other related activities. As such, their conservation and adequate management, including the perpetuation of skills and traditional know-how are to be considered as resources for the city's future development.
- 3.3. The recent development of tourism and its likely future expansion are not incompatible with the scientific and cultural objectives associated with the conservation and protection of Bam's cultural heritage and should be seen as complementary. While tourism infrastructures should be planned and developed so as to limit or eliminate their potentially negative visual or physical impacts on cultural heritage, the benefits of tourism should be shared with the

۳-۳ توسعه اخیر صنعت گردشگری و گسترش احتمالی آن در آینده با اهداف حفاظت و مراقبت از میراث فرهنگی بم ناسازگار نیست، بلکه مکمل آن محسوب می‌شود. در حالی که زیرساخت‌های گردشگری را باید چنان طراحی کرده و توسعه داد که اثرات منفی بصری و کالبدی آنها بر میراث فرهنگی محدود یا رفع شود، در عین حال بخشی از فواید حاصل از گردشگری نیز باید در اقتصاد محلی وارد شده و به حفظ منابع فرهنگی کمک نماید. بالاخره در تعبیر یا معرفی محوطه‌های تاریخی باید به زمین‌لرزه و تاثیرات آن بر جامعه محلی اشاره داشت.

۴- حفظ و تقویت سنت معماری خشتی و گلین

۴-۱ تاثیر زمین‌لرزه بر میراث مصنوع بم و زیرساخت‌های آن نشان می‌دهد که کیفیت و مهندسی ساخت و ساز موجب اصلی خسارت بوده‌اند تا نوع مصالح ساختمانی. به همین خاطر ضرورت مستندسازی و درک کامل رفتار مصالح و ساختمان در برابر زلزله وجود دارد. این موضوع به ویژه در توسعه فناوری معماری خشتی و گلین برای استفاده آتی در شهر بم و در دیگر نقاط ایران اهمیت می‌یابد.

۴-۲ بهبود برداشت عمومی از معماری بومی در نزد مردم محلی، که بدون آن این نوع معماری به جهت از بین رفتن مهارت‌ها و دانش‌های سنتی مربوطه به ناچاراً از دست خواهند رفت، نیز اهمیت دارد.

۵- حفظ و پیشگیری از خسارت وارد بر میراث معماری خشتی و گلین در نواحی لرزه‌خیز

۵-۱ فروریختن ساختمان‌ها و سقوط آوار در اثر زمین‌لرزه، خطر جدی برای انسان و آثار تاریخی است. اکنون معلوم شده است که ایمنی در برابر چنین رویدادهایی باید هم برای سازه‌های تاریخی و هم برای ساختمان‌های جدید در نظر گرفته شود. با عنایت به این مطلب، در محیط‌های تاریخی باید پا را از محدوده تحلیل‌های مهندسی و شیوه‌های طراحی استاندارد امروز فراتر گذاشت، یعنی برای انجام این کار درک کامل و استفاده احتمالی از روش‌های سنتی موجود در منطقه و دنیا که در ساخت بناهای ضد زلزله به‌کار می‌روند، لازم است.

۵-۲ به منظور تسهیل حفاظت و ممانعت از وارد آمدن خسارت به میراث

- 3.4. local economy and contribute to the conservation of the cultural resources. Finally, the interpretation or presentation of the sites should include reference to the earthquake and its consequences for the local population.

4. Preserving and enriching the tradition of earthen architecture

- 4.1. The impact of the earthquake on the built heritage of Bam and its infrastructures demonstrated that it was the lack of quality of construction and engineering of the buildings that was the main cause of damage rather than the construction materials themselves. This also demonstrates the need to document and understand building and material performance properly. This is particularly important in the development of seismic earthen architecture technology for future use in Bam and elsewhere in Iran.
- 4.2. It is important to upgrade the social image of vernacular architecture among the local people, without which this kind of architecture will be inevitably lost due to the loss of the relevant traditional skills and know-how.

5. Protecting and preventing damage to earthen heritage in seismic areas

- 5.1. The collapse of structures and the debris resulting from earthquakes are serious risks to human life and to cultural heritage. It is now recognized that protection against such cataclysms must be considered both for historic and contemporary structures. In light of this, it should be the practice in heritage environments to go beyond the confines of standard present-day engineering analysis and design techniques. This should include a full understanding and possible use of the earthquake performance characteristics of traditional anti-seismic construction practices of the regions and nations involved.
- 5.2. To facilitate the protection and prevention of damage to earthen heritage, it is essential to:
 - a. Increase understanding of the complete behaviour and performance of the earth material, structure, and construction in seismic areas;

خشتی و گلین، اقدامات ضروری زیر توصیه می‌شوند:

الف. افزایش آگاهی از رفتار سازه‌های خشت و گل، سازه و ساختمان در نواحی لرزه‌خیز؛

ب. مستندسازی فرهنگ‌های سنتی و معماری آن نقاطی که خشت و گل مصالح اصلی ساختمانی‌اند و توجه خاص به واکنش‌ها و ارتباط این مصالح با نیازهای مردم و محیط؛

ج. مستندسازی انواع نظام‌های ساختمانی و مواد و مصالح خشتی و گلین موجود برای درک فرآیندهای فرسایش و تدوین فرهنگ لغات ویژه این نوع سازه‌ها؛

د. نگهداری و نظارت بر انواع سازه‌های خشتی و گلین؛

ه. حصول اطمینان از این‌که درک کاملی از معماری، سازه‌ها و مواد و مصالح خشتی و گلین در اسناد مورد استفاده در تمامی فعالیت‌های حفاظتی و مرمتی وجود داشته و ارزش‌های این آثار و شواهد کاملاً شناخته شده و لحاظ گردیده‌اند.

۶- همکاری مستمر برای تحقق دستیابی به اهداف حفاظتی

۶-۱ تنوع مسایل فرهنگی، علمی، آموزشی و مدیریتی بم و تاثیرات زمین‌لرزه بر آنها نیازمند همکاری مستمر در سطوح مختلف به منظور تشریح مساعی و تکمیل دانش برای ارتقاء ظرفیت و اجرای پروژه‌های خاص است.

۶-۲ در سطح محلی، نجات‌بخشی میراث فرهنگی بم طبعاً نیازمند ایجاد نگرشی یکپارچه و شفاف است که امکان مشارکت مردم را میسر کند. این نگرش که برپایه اطلاعات و برنامه‌های آموزشی، مشاوره‌ای و مشارکتی استوار است، باید دربرگیرنده دیدگاه‌های مردم محل و در عین حال متوجه وظایف خاص دستگاه‌ها و متخصصانی باشد که وظیفه مراقبت، نگهداری و دسترسی به ارگ و دیگر عناصر میراث فرهنگی بم را بر عهده دارند.

۶-۳ همکاری بین نهادها و انجمن‌های دولتی و غیردولتی در سطح ملی و

- b. Document the traditional cultures and architectures where earth is the principle building material, paying special attention to their specific responses and relationships to the needs of the inhabitants, and environments;
- c. Document the different types of existing earthen materials and building systems, to understand and develop a glossary for the processes of decay;
- d. Maintain and monitor all types of earthen structures;
- e. Ensure that a full understanding and appreciation of earthen architecture, building materials and structures is integrated into the documentation used by all involved in conservation activities.

6. Sustaining co-operation to realize the conservation goals

- 6.1. The diversity of cultural, scientific, educational and management issues of Bam and the effects of the earthquake call for sustained co-operation at different levels, the sharing of concerns and knowledge in order to increase the capacity required for the realisation of specific projects.
- 6.2. At the local level, the recovery of Bam's cultural heritage requires the development of an integrated approach that is transparent and open towards the population. Basing itself on information and the processes of education, consultation, and participation, this approach should take into account the perspective of the local population, acknowledging the specific responsibilities of the institutions and professionals entrusted with the care, maintenance and accessibility of Arg-e Bam and other elements of Bam's cultural heritage.
- 6.3. Co-operation among governmental and non-governmental institutions and associations, at the national and international levels is essential to carry on specific tasks, such as the development of a comprehensive information system. Moreover, an interdisciplinary approach is necessary to address the various scientific, educational and conservation needs of Bam's cultural heritage. The setting up of appropriate tools and mechanisms to

بین‌المللی لازمه انجام وظایف خاص، همچون ایجاد نظام جامع اطلاعاتی است. علاوه بر این نگرش میان رشته‌ای نیز برای پرداختن به نیازهای متنوع علمی، آموزشی و حفاظتی میراث فرهنگی بم ضروری است. برقراری ابزارها و ساز و کارهای متناسب برای تسهیل و استمرار این نوع همکاری‌های ملی و بین‌المللی ضروری و لازم‌الاجرا می‌باشد.

۶-۴ همکاری با سایر سازمان‌ها به ویژه آن‌دسته که در امر مرمت، باستان‌شناسی و حفظ میراث فعالیت می‌نمایند، همچنین آنهایی که در زمینه طراحی شهری، خانه‌سازی، گردشگری و امور مالی حضور دارند، توسعه یابد.

۷- توصیه‌ها

۷-۱. توصیه‌های اقدامات فوری

الف. مستندنگاری، تشخیص و تجزیه و تحلیل خطرهای اولیه و اجرای استحکام‌بخشی‌های اضطراری.

ب. ایمن‌سازی و تثبیت بخش‌هایی از ارگ بم که در برابر پس‌لرزه‌ها آسیب پذیراند.

ج. تامین دسترسی کافی با طراحی سنجیده و ایمن جهت متخصصان حفاظت و مرمت، عموم و شهروندانی که به استفاده از فضای ارگ برای فعالیت‌های سنتی و مذهبی خود ادامه می‌دهند.

۷-۲. توصیه‌های کوتاه مدت (۲۰۰۴ تا ۲۰۰۵)

الف. تعریف معیارها و رویه‌های آواربرداری، با توجه خاص و مورد به مورد به این‌گونه دخالت‌ها می‌تواند تبعات سازه‌ای بر آثار فرهنگی موجود داشته باشد.

ب. تداوم مشاوره بین سازمان میراث فرهنگی ایران و مقامات ذریبط جهت تضمین این نکته که در طرح جامع بازسازی شهر بم، مناطق فرهنگی بم مطابق عرصه و حریم پیشنهادی برای ثبت در فهرست میراث جهانی، رعایت شود. به علاوه مناظر گسترده و چشم‌اندازهای

- 6.4. facilitate and sustain such national and international co-operation is required and must be implemented.
- 6.5. Co-operation must be developed with other organizations, especially those usually involved in restoration, archaeology and conservation of heritage, as well as those working in the fields of urban planning, housing, tourism and funding activities.

7. Recommendations

7.1. Recommendations for immediate action:

- a. Document, identify and analyse initial risks and implement emergency stabilisation treatments.
- b. Secure and stabilise the parts of Arg-e Bam which are vulnerable to aftershocks.
- c. Provide adequate, sensitively designed and safe access to conservation professionals, the general public, and to the citizens of Bam who will continue to utilize the Arg-e Bam for traditional and religious activities.

7.2. Recommendations for short-term actions (2004-2005):

- a. Define criteria and procedures for managing debris, taking into full consideration, on a case by case basis, the structural implications any interventions may cause on the heritage resources.
- b. Continue with rigour the consultation process between ICHO and the relevant authorities in ensuring that the Master Plan for the Reconstruction of Bam City respects the heritage areas of Bam, as defined within the core and buffer zones, which are being proposed for World Heritage inscription. In addition, the panoramic views and cultural landscape surrounding Arg-e Bam and its related properties must be taken into account within the Master Plan.
- b. Strengthen and continue the comprehensive management planning process in a short to medium time frame, for Arg-e Bam and its surrounding areas.

فرهنگی پیرامون ارگ بم و آثار فرهنگی مربوط به آن نیز باید در طرح جامع مورد توجه قرار گیرد.

ج. تقویت و استمرار فرآیند برنامه‌ریزی مدیریتی جامع در چارچوب زمانی کوتاه تا میان‌مدت برای ارگ بم و نواحی پیرامون آن.

د. تهیه طرح‌هایی برای دسترسی و توجیه بازدیدکنندگان منجمه نمایش رویدادهای قبل و پس از زمین‌لرزه و آثار تاریخی-فرهنگی مربوطه.

۷-۳. توصیه‌های میان‌مدت (۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰)

الف. تهیه و اجرای طرح مدیریت محوطه ارگ بم و محیط پیرامون. این طرح باید سیاست‌های حفاظت، پژوهش‌های باستان‌شناختی، احیاء، حفاظت از مناظر فرهنگی، خواناسازی محوطه، دسترسی، گردش در محوطه و ایمنی را تامین نماید. علاوه براین، این برنامه باید با طرح‌های جامع و تفصیلی که برای بازسازی بم در دست تهیه است، سازگار باشد.

ب. تهیه یک برنامه حفاظتی که شامل بر تحلیلی جامع باشد و منجر به اقداماتی شود که مبتنی بر شناخت تمامی ارزش‌ها و مطابق با منشورهای بین‌المللی است.

ج. اجرای یک نظام باز مدیریت اطلاعات به‌طوری که امکان دسترسی به اطلاعات و پرهیز از تلاش‌های تکراری را میسر نماید. به این منظور لازم است معیارهای استاندارد برای گردآوری اطلاعات دسته‌بندی و چگونگی ورود اطلاعات مشخص گردد. استانداردهای فوق باید با توجه به نیازهای رشته‌های مختلف کاری معلوم شوند.

۷-۴. توصیه‌های بلندمدت (۲۰۰۴ تا ۲۰۱۵)

الف. تعیین و ارزیابی اهداف برنامه مدیریت محوطه تاریخی ارگ بم، اثربخشی راهکارهای موجود در برنامه مدیریتی و سازگاری آنها با نتایج مورد انتظار از طرح جامع و تفصیلی.

d. Develop plans for visitor access and orientation, including exhibition of pre and post-earthquake events and heritage assets.

7.3. Recommendations for mid-term actions (2004-2010):

a. Develop and implement a site management plan for Arg-e Bam and its surrounding areas. The plan must address and establish policies for conservation, archaeological researches, rehabilitation, cultural landscape protection, site interpretation, access, circulation and safety. Furthermore, the plan should guarantee compatibility with the General Master Plan being developed for Bam's reconstruction.

b. Develop a conservation programme, which includes a comprehensive analysis resulting in interventions based on the identification of the complete range of values in accordance with international charters.

c. Implement an open information management system to ensure access to information and to prevent wastes of effort. To this end, standard criteria for data collection, classification and entry must be established. These standards must take into consideration the needs of multiple disciplines.

7.4. Recommendations for long-term actions (2004-2015):

a. Assess the objectives of the site management plan of Arg-e Bam, the effectiveness of the policies within the management plan, and the compatibility with the expected outcomes from the General Master Plan.

b. Conduct scientific investigations to address issues related to the long term conservation of earthen architecture in Arg-e Bam. This could contribute, in a broader national and international context, to the development of adapted use of earthen architecture techniques for seismic areas and for contemporary needs.

ب. اجرای بررسی‌های علمی در مورد مسایل مربوط به حفاظت و مرمت بلندمدت معماری خشتی و گلین در ارگ بم که منجر به تعریف روش‌های بهینه در عرصه گسترده ملی و بین‌المللی برای استفاده از معماری خشتی و گلین در نقاط لرزه‌خیز و متناسب با نیازهای امروز بیانجامد.

۸- استمرار بهره‌گیری از بیانیه و توصیه‌های بم و تاکید بر اجرای آنها

۸-۱ تاسیس یک مرکز پژوهشی دائمی برای ارگ بم که به ویژه در مورد معماری خشتی و گلین فعالیت نموده و استفاده از ارگ بم را به عنوان یک مرکز پژوهشی و آموزشی ملی ترغیب می‌نماید.

۸-۲ برای حمایت از بم و میراث آن، شرکت کنندگان توافق کردند که ضروری است تا سازمان میراث فرهنگی ایران، ایکوموس و یونسکو همکاری خود را برای حصول اطمینان از اجرای نتایج این کارگاه ادامه دهند. منابع اطلاعاتی حاصل از نظام مدیریت اطلاعات میراث بم، باید مبنای کارهای حفاظتی مستمر قرار گیرد. توجه ویژه به ایجاد دسترسی‌های مناسب کاربران متناسب با نیازهای متخصصین، عموم مردم و دانش‌آموزان دارای اولویت خواهد بود. در این مرحله اجرایی زمینه‌های فرهنگی مناسب و زیرساخت‌های فنی نقشی تعیین کننده در روش‌های اشاعه و انتشار اطلاعات خواهند داشت.

۸-۳ ایجاد فوری صندوقی توسط یونسکو برای هدایت کمک‌ها به میراث بم توصیه می‌شود.

در پایان شرکت‌کنندگان در کارگاه مراتب سپاس عمیق خود را نسبت به سازمان میراث فرهنگی ایران و مقامات ایرانی، ایکوموس و یونسکو برای برگزاری و میزبانی مشترک این کارگاه مهم و بجا ابراز می‌دارند. علاوه بر این از دولت ژاپن، یونسکو و کمیته میراث جهانی آن و بانک جهانی برای کمک فنی و مالی در برگزاری این کارگاه و دولت‌های کانادا، فرانسه و ایتالیا و مؤسسه حفاظت و مرمت گتی و صندوق جهانی بناهای تاریخی برای همکاری فنی قدردانی می‌کنند.

مصوب بم، ایران، ۲۰ آوریل، ۲۰۰۴ (مطابق با ۱ اردیبهشت ۱۳۸۳)

8. Sustaining the momentum and focus to implement the present Declaration and Recommendations

- 8.1. Establish a permanent research centre for Arg-e Bam in particular, and on earthen architecture in general, which may also promote the use of Arg-e Bam as a training and research centre of national significance.
- 8.2. To provide Bam and its heritage with the necessary support, the participants agreed that it would be essential for ICHO, ICOMOS and UNESCO to continue their co-operation to ensure the results of this workshop are effectively responded to. The documentation resources drawn from the information management system of Bam's heritage should comprise the foundation for sustainable conservation work. Special attention to the development of user interface design appropriate to professional communities, public outreach programmes, and pedagogical usage should be given priority. The appropriate cultural contexts and technological infrastructures can be instrumental in the dissemination strategies in this stage of implementation.
- 8.3. The urgent creation of a fund by UNESCO for streamlining assistance to Bam's heritage was recommended.

Finally, the participants of the Workshop expressed their deep appreciation to the Iranian Cultural Heritage Organization and the Iranian authorities, ICOMOS and UNESCO for jointly hosting and organizing this timely and important Workshop. Furthermore, gratitude was expressed to the Government of Japan, UNESCO and its World Heritage Committee, and the World Bank, for their generous technical and financial assistance to realize this Workshop, and to the Governments of Canada, France and Italy, the Getty Conservation Institute, and the World Monuments Fund for their technical co-operation.

Adopted in Bam, Iran, on 20 April 2004.